

L'agonia del Xúquer

El Xúquer, el principal riu del País Valencià, viu una progressiva decadència iniciada fa vint anys i agreujada per les creixents extraccions d'aigua que s'efectuen al seu aqüífer, a la Manxa oriental. El transvasament al Vinalopó, a hores d'ara en estudi al Ministeri de Medi Ambient, podria sentenciar definitivament un riu convertit en una ombra del que era.

L'hivern del 1997, Eduardo Zaplana, president de la Generalitat Valenciana; José Bono, president de Castella – la Manxa; i Isabel Tocino, ministra de Medi Ambient, signaven el Pacte de l'Aigua Valencianomanxec, un acord mitjançant el qual Bono acceptava el Pla Hidrològic del PP. A canvi, podia incrementar les extraccions d'aigua a l'aqüífer de la Manxa oriental i, així, augmentar encara més la superfície de regadiu de cereals. L'extracció d'aigua d'aquest aqüífer, el que alimenta el Xúquer durant bona part del seu curs, ja havia transcorregut paral·lela a la decadència del riu des de l'any 1980 (vegeu el gràfic a la pàgina 49). Ara com ara, el cabal que arriba a la Ribera és una tercera part del del 1980, i un 55% dels dies l'aigua del riu no arriba a la mar. Segons Antonio Estevan, membre de la Fundació Nova Cultura de l'Aigua, "Zaplana trencava amb aquest acord una tradició valenciana de molts segles de defensa dels seus drets sobre el Xúquer, els excedents del qual mantenien viu el gran ecosistema agrari i natural de les comarques de la Ribera i l'Albufera, així com el mateix riu i bona part dels recursos pesquers del litoral".

Un any després, el 1998, aquest pacte polític es concretava en el pla de conca, elaborat per la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, que consolidava les extraccions d'aigua a la Manxa i que, a més, introduïa una nova infraestructura, el transvasament Xúquer-Vinalopó, que preveia de traure cada any 80 hectòmetres cúbics d'aigua del Xúquer per canalitzar-la cap a les comarques de la Marina Baixa i l'Alacantí.

Estevan garanteix a Castella – la Manxa un volum d'extraccions a l'aqüífer de la Manxa oriental de 743 hectòmetres cúbics anuals, que és el doble del que la mateixa confederació havia previst sis anys abans. Les previsions d'Estevan són catastròfiques: "El pla de conca va cedir a Castella les darreres restes del riu. Al ritme que Castella – la Manxa faça ús dels drets que li confereix aquest pla, el riu Xúquer declinarà irreversiblement, i tant l'Albufera com l'agricultura de la Ribera seguiran la mateixa sort."

Paco Sanz, representant de la plataforma Xúquer Viu, explica que l'agricultura de regadiu de cereals, bàsicament dacsa, que s'ha estès per la Manxa amb les creixents extraccions de l'aqüífer del Xúquer, subsisteix tan sols gràcies a les fortes subvencions que rep de la Unió Europea. "La rendibilitat de la dacsa és de 0,12 euros per cada metre cúbic d'aigua, mentre que la de la taronja, per exemple, és de 2,5 euros per metre cúbic", raona.

Fins i tot els socialistes valencians demanen al Govern castellanomanxec, pertanyent al seu mateix partit, que controle l'aigua que els pous extrauen de l'aqüífer de la Manxa oriental. "Anul·lar les extraccions de la Manxa serà molt difícil, però podem exigir a Castella dues coses: que no deixe morir el Xúquer i que no pose data de caducitat al transvasament Tajo-Segura. Han de fer esforços de racionalitat", reclama Francesc Signes, secretari de Medi Ambient del PSPV.

Un transvasament posat en dubte. El pla de conca del Xúquer del 1998 regulava una altra infraestructura nova,

Des de la plataforma Xúquer Viu argumenten que l'aigua que se'n va cap a Castella-la Manxa és per a uns usos, regar els cereals, que no són en absolut rendibles. Al País Valencià, l'aigua destinada a la taronja resulta molt més productiva.

que havia de traure encara més aigua del riu, un transvasament al Vinalopó que transportaria en teoria 80 hectòmetres cúbics cada any a les comarques de la Marina Baixa i de l'Alacantí per a usos turístics i agraris. Una obra que va rebre el suport en un primer moment de totes les organitzacions representades al Consell de l'Aigua del Xúquer l'agost del 1997, però que ha rebut una progressiva oposició, especialment a la comarca de la Ribera. La Unió Sindical d'Usuaris del Xúquer (USUX), entitat que s'encarrega de la regulació dels drets històrics dels regants del Xúquer, va donar inicialment el seu suport, i dos anys després va elaborar unes al·legacions duríssimes contra aquest transvasament. "Es constata que hi ha un riu Xúquer anterior a l'any 1982 i un altre de posterior. A partir del 1983, hi ha tretze anys en els quals no s'hauria pogut transvasar ni una gota d'aigua, i en els tres anys següents, enca-

USUX: "Es projecta una obra útil amb les dades hidrològiques del passat, però inútil amb els recursos presents"

ra, les quantitats haurien estat insignificants. Es projecta una obra tan sols útil amb les dades hidrològiques del passat, inútil amb els recursos del present, perquè ja no hi ha sobrants", denuncien en aquestes al·legacions.

USUX posava el dit en la nafra d'un problema que estudis successius han demostrat: el Xúquer duu cada vegada menys aigua. Els mateixos responsables del Ministeri de Medi Ambient que elaboraren el Pla Hidrològic i el transvasament de l'Ebre eren conscients del delicat equilibri del Xúquer, raó per la qual van assignar 63 hectòmetres cúbics d'aigua de l'Ebre que s'havien de descarre-

gar a l'embassament de Tous a fi que la utilitzaren els regants tradicionals del Xúquer.

Amb la derogació del transvasament de l'Ebre i la consegüent desaparició dels 63 hectòmetres cúbics de compensació per al Xúquer, es fa encara més difícil construir el transvasament al Vinalopó, malgrat que les obres van començar a finals del 2002 i que ja hi ha, aproximadament, un 20% de la infraestructura feta. Una comissió creada pel Ministeri de Medi Ambient el passat 25 d'agost ha de presentar una alternativa que resolga tots els dubtes que planen sobre aquest transvasament.

RAFA GIL

El riu Xúquer no és el que era. El 55% dels dies l'aigua del seu cabal no arriba al seu desembocament a la mar. Una decrepitud que s'arrossega des de començament de la dècada dels anys 80.

Joan Brusca, secretari general de la Unió de Llauradors, reclama que s'explique per a què es vol l'aigua

En primer lloc, s'haurà d'establir un cabal ecològic en els darrers cinquanta quilòmetres del riu Xúquer que no està regulat en el pla de conca del 1998, que tan sols estableix aquest cabal fins a Antella (a la mateixa Ribera Alta), el punt des d'on està previst que es prenga l'aigua per al Vinalopó. "S'ha de fixar cabal ecològic en el baix Xúquer. Europa condiciona la seua subvenció a aquesta mesura", explica Signes.

La subvenció europea és, de fet, una altra de les incògnites al voltant d'aquest transvasament. La canalització, l'han de pagar a parts iguals la Unió Europea, l'estat i els usuaris de l'aigua, però en un informe elaborat al juliol de l'any passat

el Banc Europeu d'Inversions (BEI) condicionava l'aportació de recursos econòmics comunitaris a l'establiment d'un cabal ecològic per al baix Xúquer i a la garantia d'arribada d'aigua a l'Albufera. La Unió Europea considera que serà molt difícil transvasar més de 50 hectòmetres cúbics. Una missió del Parlament europeu del passat mes de juliol elaborava un informe aprovat després per àmplia majoria que reclama a la Comissió Europea que es replantege "seriosament" la seua decisió de finançar el transvasament.

"Europa no admet el transvasament tal com està plantejat en el pla de conca. El BEI i la Unió Europea han posat unes

condicions més dures. En aquestes condicions, serà molt difícil transvasar més de 40 hectòmetres cúbics", assenyala Signes.

La disjuntiva amb la qual s'enfronta l'executiu socialista és la de paraitzar la construcció del transvasament o la de continuar executant-lo per conduir probablement la meitat de l'aigua que hi havia prevista en un principi i així complir les condicions de la Unió Europea. Siga quina siga l'opció que trie el Ministeri de Medi Ambient, estarà lluny de satisfer el dèficit hídric de l'Alacantí i de la Marina Baixa, calculat actualment en 220 hectòmetres cúbics anuals. En cas que finalment el departament que encapçala Cristina Narbona decideisca de transvasar uns 40 hectòmetres cúbics dels 80 previstos en un primer moment, haurà de decidir quina és la destinació d'aquesta aigua. En el pla de conca del 1998 es preveien 35 hectòmetres cúbics per a usos residencials (bàsicament, l'expansió

sió turística), i 45 per a usos agraris. Aquesta normativa assenyalava que en cas que la quantitat d'aigua transvasada fóra menor de la prevista, la utilització prioritària seria la del consum humà.

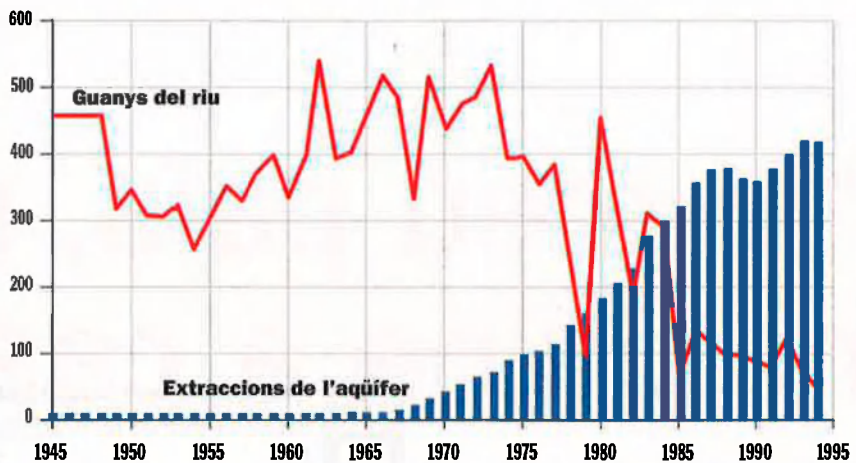
Joan Brusca, secretari general de la Unió de Llauradors, reclama que s'explique si l'aigua és per a l'agricultura o per a urbanitzacions, i demana "la paràlització cautelar de les obres fins que no es garanteixen les necessitats de la gent de la Ribera". Brusca reconeix el dèficit hídric "de més de 500 anys" del Vinalopó, però considera que la solució no és "despullar un sant per vestir-ne un altre".

Hi ha, a més, una altra peça important en aquest complex trencaclosques d'equilibri hídric: el precari estat de l'Albufera. Una de les mesures previstes al pla de conca per optimitzar l'ús de l'aigua és la instal·lació del goteig en els cultius regats per la Séquia Reial del Xúquer i per la resta de séquies de la Ribera que tenen drets històrics d'ús de l'aigua d'aquest riu. Amb aquest argument, el mateix pla de conca preveu de reduir la quantitat d'aigua que han de rebre els regants històrics del Xúquer. La Séquia Reial del Xúquer, per exemple, tindrà dret a 300 hectòmetres cúbics cada any en lloc dels 395 actuals. Per a la USUX, l'Albufera pot ser la que acabe rebent la pitjor part d'aquest estalvi: "La zona humida del parc de l'Albufera es manté gràcies a les aportacions per retorns i sobrants dels regadius de la Séquia Reial del Xúquer i de la Comunitat de Regants de Sueca. Si es redueixen les dotacions d'aquestes séquies o es millora l'eficiència de reg, aquestes aportacions es reduiran; per tant, serà necessari assignar a aquesta zona humida una nova dotació complementària amb un volum de 100 hectòmetres cúbics." La Confederació Hidrogràfica del Xúquer estudia a hores d'ara de transvasar aigua a l'Albufera a través d'aquestes dues séquies.

Un altre problema també relacionat amb la modernització del regadiu és el de la intrusió salina, ja que la desaparició de sobrants de reg podria contribuir, segons la USUX, a la progressiva entrada d'aigua de la mar tant superficialment, pel riu Xúquer, com a través dels aquífers subterranis d'on prenen l'aigua

Bombaments en l'aquífer del Xúquer

Metres cúbics l'any

Font: Libro Blanco del Agua, p. 81

els pous de reg. Maria Rosa Miracle, professora d'Ecologia de la Universitat de València, conclou en un estudi sobre la intrusió salina en el baix Xúquer que aquest fenomen és "molt important". Per

a Miracle, a més, s'ha de mantenir un cabal d'aigua fins a la mar de manera permanent.

Miquel Calvet

LA VALL D'ALBAIDA

Del 10 al 14 de novembre de 2004

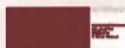

PATROCINADORS: Ajuntaments de: Agullent, Alaià de Malferrit, Albaida, Benigànim, Bocairent, Castelló de Rugat, Fontanars de l'Alforina, L'Olivera, Montaverner, Montibxerbo, Ontinyent

ORGANITZA: Bambalina Tíffes, Mancomunitat de Municipis

BANGAIXA

DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

